

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції



ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

Том 1

Одеса
2025

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)
Є 24

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 16.05.2025 р.)*

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**

Є 24 **Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час** : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 16 травня 2025 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2025. – Т. 1. – 772 с.
ISBN 978-617-8430-61-0

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири України: нові виміри у воєнний час» містять результати наукових досліджень і практичних напрацювань вчених, фахівців і військовослужбовців, здійснені в умовах повномасштабної війни. У збірнику представлено як теоретичні, так і емпіричні дослідження у галузях філософії, загальної теорії держави і права, історії права, сучасних соціально-політичних процесів, соціології та психології.

Особливу увагу приділено аналізу загроз національній безпеці в конституційному, міжнародному та європейському правовому контекстах, а також питанням трудового, соціального, земельного, аграрного та екологічного права. Окремі розділи присвячено функціонуванню економіки та підприємництва в умовах євроінтеграції.

У збірнику також розглянуто проблематику цифрової трансформації, захисту інформації та кібербезпеки в умовах воєнного часу, методику викладання іноземних мов, перекладознавство, лінгвістику і журналістику. Висвітлено наукові здобутки в адміністративному, фінансовому, морському та митному праві, реформуванні судової системи, діяльності прокуратури, правоохоронних органів та адвокатури. Окремо проаналізовано питання кримінального права, кримінального процесу, кримінології, криміналістики, судової експертизи, медико-психологічного забезпечення правосуддя, а також аспекти цивільного, сімейного, господарського права, інтелектуальної власності та патентного судочинства. Розглянуто також актуальні питання діяльності бібліотек у закладах вищої освіти та фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник адресовано науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, а також практикам у галузях права, економіки, соціології, політології, психології, філології, журналістики та кібербезпеки.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**

ISBN 978-617-8430-61-0

© НУ «Одеська юридична академія, 2025
© Автори статей, 2025

Белік Лариса Степанівна, Кузнецова Людмила Валентинівна СИНЕРГІЯ КЛАСИФІКАЦІЙ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ: ПРАВОВИЙ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ ВИМІР	663
Гресь Юлія Олегівна, Хижняк Євген Сергійович СПОСІБ ТА ЗНАРЯДДЯ УЧИНЕННЯ УМИСНОГО ВБИВСТВА: СЬОГОДЕННІ РЕАЛІЇ ПРАКТИКИ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ	665
Д'ячкова Марія Олегівна ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ ПРЕЗУМПЦІЇ НЕВИНУВАТОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ	667
Загородній Ігор Вікторович, Загородній Андрій Ігорович ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ МЕТОДИК ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ЖИТТЯ І ЗДОРОВ'Я ОСОБИ	670
Колодіна Анна Сергіївна, Васильковський Олександр Васильович КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ДІЯЛЬНОСТІ З РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ	673
Федорчук Олександр Вікторович ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ ПЕРЕДУМОВ ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННИЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОСАДОВИХ ОСІБ	676
Чернов Олександр Віталійович КРИМІНАЛЬНА ПОВЕДІНКА ТА ПСИХІЧНІ ВІДХИЛЕННЯ: АНАЛІЗ ОСОБИСТОСТІ ЗЛОЧИНЦЯ	678
Чіпко Наталія Василівна, Лисяк Назар Васильович ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ ПІДОЗРЮВАНОЇ ОСОБИ, ЯКА ВЧИНИЛА ШАХРАЙСТВО	681
Чумак Сергій Прокотійович, Фалінський Павло Миколайович НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ	684
Шершенькова Вікторія Анатоліївна ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОЗСЛІДУВАННЯ ВІЙСЬКОВИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	687
Яцкевич Руслан В'ячеславович СТРУКТУРА ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ЗАГАЛЬНОКРИМІНАЛЬНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ	689
Алексєєва Ліна Леонідівна ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПЕРЕСЛІДУВАННЯ ТА ЖУРНАЛІСТСЬКИХ РОЗСЛІДУВАНЬ	692
Бершавська Анастасія Сергіївна ПОСОБНИЦТВО ЯК ЯВИЩЕ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ХАРАКТЕРУ	694
Біцюк Андрій Володимирович РОЛЬ ТА МІСЦЕ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ У РОЗСЛІДУВАННІ КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	697
Волос Владислав Олександрович ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЗНАНЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ ЗА ПОПЕРЕДНЬОЮ ЗМОВОЮ ГРУПОЮ ОСІБ ..	699
Дрига Єлизавета Вадимівна ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЯВЛЕННЯ ФАКТІВ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ ЗБРОЇ ТА БОЄПРИПАСІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	701
Єленич Світлана Ігرافیвна ОБґРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ СТВОРЕННЯ СТРУКТУРНОЇ ВІЗУАЛІЗАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ ОДЕСЬКОЇ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ШКОЛИ	703

3. Національна поліція України. *Facebook*. 16.01.2025. URL: <https://www.facebook.com/UA.National.Police/posts/pfbid0JVcy1FvmZ62QqwgWJmWY2GgejVZ4js6D9D8Dn2mtHyzvmPEVTvThZ9CjptQABZdwl>

Ключові слова: вбивство, досудове розслідування, спосіб злочину, знаряддя злочину, вогнепальна зброя.

Keywords: murder, pre-trial investigation, method of crime, instrument of crime, firearm.

Д'ячкова Марія Олегівна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувач відділу аспірантури і докторантури, кандидат юридичних наук*

ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ ПРЕЗУМПЦІЇ НЕВИНУВАТОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Презумпція невинуватості є одним з фундаментальних принципів кримінального процесуального права, який гарантує справедливість та законність кримінального судочинства. Цей принцип закріплений у багатьох міжнародно-правових актах, таких як Загальна декларація прав людини (стаття 11), Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (стаття 14), Європейська конвенція з прав людини (стаття 6). Він також є невід'ємною складовою національного законодавства більшості країн світу, включаючи Україну. Однак ідея презумпції невинуватості має глибокі історичні корені, які сягають античності, середньовіччя і подальших етапів розвитку європейської правової думки. Вивчення історичних витоків цього принципу дозволяє краще зрозуміти його значення, трансформацію і вплив на сучасне кримінальне право. У даній роботі розглядаються основні етапи становлення презумпції невинуватості, починаючи з римського права і до сучасних юридичних систем.

У римському праві вже простежуються елементи презумпції невинуватості. Відомий римський юрист Ульпіан стверджував: «Ei incumbit probatio qui dicit, non qui negat» (доказ лежить на тому, хто стверджує, а не на тому, хто заперечує). Цей принцип став основою для подальшого розвитку кримінального процесуального права в Європі. Римляни визнавали важливість доказів і справедливості в судовому процесі. Хоча їхня судова система не завжди відповідала сучасним стандартам, вона заклала основи юридичного мислення, у якому підкреслювалася важливість доведення вини. Значну роль відіграли також римські процедури цивільного і кримінального розгляду, які вимагали дотримання процесуальних норм, зокрема вислуховування обвинуваченого, можливість захисту, надання доказів. Іншими словами, попри авторитарний характер влади у Римській імперії, існувала певна правова культура, яка не дозволяла автоматично визнавати людину винною без належної процедури.

У класичній Греції, зокрема в Афінах, судочинство базувалося на участі громадян у присяжних судах. Хоча формального закріплення презумпції невинуватості не існувало, практика вимагала представлення доказів провини обвинувачуваного. Це свідчить про наявність уявлення про необхідність доведення вини, а не автоматичне визнання обвинувачення істинним. Наприклад, у відомих судових промовах Демосфена та Лісія, що збереглися до наших днів, можна знайти аргументи, які апелюють до справедливості, раціональності та необхідності переконливих доказів для винесення вироку. Афінське судочинство також дозволяло обвинуваченому виступати особисто або через представника, що також свідчить про певний рівень правового захисту особи.

У середньовіччі канонічне право Католицької церкви мало значний вплив на формування правових норм Європи. Воно містило принципи, подібні до сучасної презумпції невинуватості. Наприклад, вимога доведення вини та заборона тортур без попереднього обґрунтованого підозрювання обвинуваченого. У працях таких каноністів, як Граціан, що створив фундаментальну збірку «Декретум», містяться положення про моральну відповідальність судді, необхідність обережного ставлення до звинувачень і обов'язок перевірки доказів. Проте на практиці в середньовіччі ситуація була неоднозначною. Інквізиційна система, яка набула поширення в Європі в XIII–XVII століттях, запровадила презумпцію вини. Особа, запідозрена у ересі, вважалася винною до доведення зворотного, а тортури стали звичним інструментом слідства [1]. Цей період ускладнив розвиток принципу презумпції невинуватості, проте водночас став поштовхом для юридичних реформ у наступні століття. Брутальність інквізиційних процесів і кричущі випадки зловживань спричинили появу критики з боку гуманістів і правників Ренесансу, які вимагали реформування кримінального судочинства та повернення до принципів розумності та справедливості.

У Новий час презумпція невинуватості почала набувати ознак юридично обґрунтованої норми. В Англії вона стала фундаментальним принципом загального права. Magna Carta 1215 року вже містила положення, які обмежували самовладдя монарха та гарантували справедливий суд. Надалі цей принцип отримав подальший розвиток через судову практику, зокрема через формування доктрини *due process* (належна правова процедура). Згодом у Біллі про права 1689 року також містилися положення, які опосередковано захищали права обвинуваченого. У правозастосовній практиці англійські суди, особливо з XVII століття, чітко вимагали, щоб обвинувачення доводило провину, а не обвинувачений доводив невинуватість. Це сформувало той юридичний ґрунт, який пізніше ліг в основу американської правової системи.

У континентальній Європі розвиток ідей природного права у XVII–XVIII століттях сприяв формуванню концепції прав людини, включаючи презумпцію невинуватості. Французька декларація прав людини і громадянина 1789 року закріпила цей принцип як один із основних. У ній зазначено, що «кожна людина вважається невинуватою, поки її вина не буде доведена». Цей принцип став

наріжним каменем для багатьох демократичних конституцій, прийнятих у наступні століття. Філософи Просвітництва – Вольтер, Руссо, Монтеск'є – активно виступали на захист прав обвинувачених. Вольтер у своїх працях викривав судові помилки, зокрема відомий випадок з Жаном Каласом, який був страчений на основі сумнівних доказів. Монтеск'є у «Дусі законів» наголошував на необхідності розділення влади і неупередженості суду [2]. Ідеї цих мислителів стали підґрунтям для численних юридичних реформ у Європі та Північній Америці.

У XX столітті після Другої світової війни і жахіть тоталітарних режимів презумпція невинуватості була закріплена в численних міжнародно-правових актах. Стаття 11 Загальної декларації прав людини, прийнятої ООН у 1948 році, чітко встановлює, що «кожна людина, обвинувачена у вчиненні правопорушення, має право вважатися невинуватою, доки її вина не буде доведена згідно із законом у відкритому судовому засіданні». Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, ухвалений у 1966 році, також визнає це право. У статті 14 пакту підкреслюється, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи незалежним і безстороннім судом, а також що кожен вважається невинуватим, доки його вина не буде доведена. Європейська конвенція з прав людини, ратифікована більшістю країн континенту, в статті 6 гарантує справедливий судовий розгляд і прямо згадує принцип презумпції невинуватості. У практиці Європейського суду з прав людини сформувалася значна кількість прецедентів, які розкривають зміст цього принципу та окреслюють межі допустимої поведінки державних органів у процесі кримінального переслідування. Серед найвідоміших рішень – справи «Барбер проти Великобританії», «Аль-Хусейн проти Бельгії», «Косечкін проти України» – де Суд чітко зазначив, що будь-які публічні заяви чиновників, які можуть вказувати на вину особи до вироку суду, є порушенням принципу презумпції невинуватості.

У правовій системі України презумпція невинуватості є закріпленою на конституційному рівні. Конституція України у статті 62 визначає, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку. Також зазначено, що обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, і всі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь [3]. У Кримінальному процесуальному кодексі України презумпція невинуватості виступає як базовий принцип, який регулює увесь процес доказування, обов'язки сторін і межі повноважень суду. Зокрема, обов'язок доведення вини покладається на сторону обвинувачення, а обвинувачений не зобов'язаний доводити свою невинуватість. На практиці дотримання цього принципу в Україні є предметом постійної уваги з боку правозахисних організацій, адвокатури та міжнародних інституцій. У зв'язку з реформами судової системи, які тривають останніми роками, особлива увага приділяється зміцненню гарантій незалежності суду, об'єктивності слідства, а також забезпеченню справедливості кримінального процесу.

Отже, презумпція невинуватості має глибоке історичне коріння, яке бере початок ще з античних часів. Її формування і розвиток відбувалися під впливом римського і грецького права, канонічних норм, правових філософій епохи Просвітництва, міжнародного права і сучасних демократичних стандартів. Сьогодні вона є наріжним каменем кримінального судочинства, гарантією справедливості і прав людини. Розуміння історичних витоків презумпції невинуватості допомагає краще усвідомити її значення, роль у системі прав людини та необхідність дотримання цього принципу на всіх етапах кримінального провадження. Це, у свою чергу, сприяє зміцненню верховенства права і довіри до судової системи як в Україні, так і в усьому світі.

Список використаних джерел:

1. Бобік В. П. Історико-правова характеристика розвитку презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини в кримінальному провадженні України. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету : серія: Право*. 2017. Т. 2. Вип. 43. С. 154-157.

2. Котуха О. С. Презумпція невинуватості – історико-правовий аспект. *Судова апеляція*. 2009. № 1(14). С. 51-58.

3. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30.

Ключові слова: Презумпція невинуватості, кримінальне судочинство, римське право, міжнародне право, права людини, Європейський суд, справедливий суд, доказування вини, історія права, кримінальний процес.

Keywords: Presumption of innocence, criminal justice, Roman law, international law, human rights, European Court, fair trial, proof of guilt, history of law, criminal procedure.

Загородній Ігор Вікторович

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри криміналістики, детективної та оперативно-розшукової
діяльності, кандидат юридичних наук, доцент*

Загородній Андрій Ігорович

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри кримінального процесу*

ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ МЕТОДИК ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ЖИТТЯ І ЗДОРОВ'Я ОСОБИ

Розслідування кримінальних правопорушень проти життя і здоров'я особи є одним з найскладніших та найвідповідальніших напрямів діяльності правоохо-